

EĞİTİMDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK UYGULAMALARININ GELİŞİMİ VE BELLİ BAŞLI SORUNLARI

Prof. Dr. Muharrem KEPÇEOĞLU (*)

Çağımızda eğitim sürecinin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir yanı olarak bilinen rehberlik, anlayış ve uygulamaları ile, ülkemizde de önemli gelişmeler göstermiştir. Türk milli eğitimine 1950'lerde giren rehberlik kavramı eğitim alanında önemli anlayış ve uygulama değişimlerine neden olmuştur. Ancak, ülkemizde rehberlik uygulamaları gelişirken önemli sorunlarla da karşılaştığı bir gerçektir. Çeşitli incelemeler, uygulamalarda engelleyici ve olumsuz etkilere sahip önemli sorunlar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu sorunların, özellikle gelişmeleri engelleyici nitelikteki temel sorunların bir an önce çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

GELİŞMELER

Geleneksel adı ile «Rehberlik», daha kapsamlı adı ile «Psikolojik Danışma ve Rehberlik» eğitim sürecine çağımızın başlarında girmiş yeni bir anlayış ve uygulamadır. Psikolojik danışma ve rehberlik, eğitimin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir yanı olarak, bugüne kadar önemli gelişmeler göstermiştir.

Rehberlik kavramı Türk milli eğitimine 1950'lerde girmiştir. 1950-1970 yılları arasında bir kavram ve anlayış olarak, 1970 yılından bu yana bazı okullarımızda programlı uygulamalar olarak, rehberlik eğitimimizde önemli anlayış ve uygulama değişimlerine neden olmuştur. 1950 yılından bu yana rehberlik kavram ve uygulama-

---

(*) Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

ları içine giren tüm gelişmelere bakarak, arada gözlenebilen bazı olumsuz anlayışlar, sorular ve duraklamalara karşın, psikolojik danışma ve rehberlik alanında ülkemizde önemli gelişmeler sağlandığı söylenebilir.

Yer sınırlılığı bakımından ülkemizde kaydedilen gelişmeleri bütün yönleri ile burada sıralamak imkânı yoktur. Ancak, eğitimde ve özellikle okullardaki uygulamalar bakımından psikolojik danışma ve rehberlik alanında kaydedilen gelişmeler şöylece özetlenebilir :

1. Rehberlik kavram ve anlayışının eğitim alanında yerleşmesi bakımından 1950-58 yılları arasında ülkemizde oldukça hareketli bir dönem yaşanmıştır. Yerli ve yabancı uzmanlar arasında geniş bir etkileşimin sağlanması, rehberlik konusunda çeşitli yetiştirme çalışmalarına girişilmesi, önemli kongreler düzenlenmesi, çeşitli yayınlar yapılması, v.b. rehberlik konusunda bu dönemde kaydedilen önemli gelişmelerdir.

2. Rehberlik konusunda 1950-58 yılları arasında gözlenen gelişmeler daha sonra duraklamıştır. Bu duraklama, özellikle uygulamalara geçiş açısından 1970'lere kadar sürmüştür. Bu duraklamada, (a) yetişmiş personel yokluğu, (b) üst kademe yöneticilerinin sahip bulunduğu rehberlik anlayış ve inancının yetersizliği, (c) rehberlik hizmetleri için gerekli yer, araç ve gereçlerin sağlanmayışı gibi etmenlerin olumsuz etkileri olmuştur. Ancak, yine bu dönemde rehberlik fikri yayılmaya devam etmiş, millî eğitim şûralarında programları etkilemiş, eğitimde uzmanlık uygulamasına geçişte önemli bir rol oynamıştır.

3. Ülkemizde 1970 yılı okullarda programlı psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarına başlama ve okullara uzman rehberlik personeli atama bakımlarından çok önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu gelişmede özellikle İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planının (1) ve VIII. Millî Eğitim Şûrasının (2) yeri büyüktür.

4. İlk kez, 1970-71 öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığınca «orta dereceli okullarda rehberlik servislerinin kuruluşu ve görevleri ile ilgili esaslar» (3) geliştirilerek 24 ortaöğretim okulunda psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları başlatılmıştır. Uygulamalara katılan okulların sayısı 1971-72 öğretim yılında 50'ye, 1972-73 öğretim yılında 64'e, 1973-74 öğretim yılında 91'e çıkarılarak yıldan yıla artırılmıştır. Ancak, bu artış sonradan oldukça yavaşlamıştır. Uygulamalar

başlangıçta rehberlikte hizmet-içi eğitim gören öğretmenlerle sürdürülmüş, sonradan okullara tam-zamanlı çalışan danışmanlar atanmıştır. Ne var ki danışmanların sayısında da büyük artışlar sağlanamamıştır. Sadece bir fikir vermesi bakımından 1986-87 öğretim yılı başında psikolojik danışma ve rehberlik uygulaması yapılan okulların sayısının yaklaşık 200, bu okullarda çalışan danışmanların ise ancak 400 dolayında olduğu söylenebilir.

5. Okullardaki uzmanlı uygulamalara paralel olarak ülkemizde gerçekten rehberlik alanında 1970 yılından bu yana önemli başka gelişmeler de sağlanmış ve bunlar uygulamaları olumlu yönde etkilemiştir. Bunların hepsini burada sıralamak imkânı yoktur. Ancak, bu gelişmeler arasında, (a) Millî Eğitim Temel Kanunu ile eğitimde «rehberlik ve yönlendirme» ilkesinin benimsenmesi (4); (b) IX. Millî Eğitim Şûrası kararları ile bütün ortaöğretim okullarında «yaygın» rehberlik uygulamalarının başlatılması (5); (c) uzun bir süredenberi üniversitelerimizde psikolojik danışma ve rehberlik dalında yüksek-lisans ve doktora programlarının uygulanması; (d) öğretmen yetiştirme programlarında rehberlik dersinin zorunlu hale getirilmesi; (e) 1981'den bu yana bazı üniversitelerimizde psikolojik danışma ve rehberlikte lisans programlarının başlatılması ve nihayet, (f) Yükseköğretim Kanunu ile üniversitelerimizde rehberlik ve psikolojik danışma merkezlerinin kurulmasının yasal zorunluluk haline getirilmesi (6), önemli gelişmelerdir.

BELLİ BAŞLI SORUNLAR

Okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarının temel sorunlarını belirlemek ve alınacak önlemlere açıklık getirmek bu uygulamaların etkili ve başarılı olmasında, kuşkusuz, çok önemlidir. Her uygulamada bazı sorunlarla karşılaşılması doğaldır. Ancak, ülkemizde olduğu gibi, psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarının henüz gelişme aşamasında bulunması sorunların bir an önce çözülmesine öncelik getirmektedir.

Ülkemizde 1970'ten bu yana psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları üzerinde yeterli bir çalışma yapılamamıştır. Ancak, zaman zaman yapılan bazı incelemeler, gözlemler ve meslekî toplantılar uygulamalarda önemli sorunlarla karşılaşıldığına dikkati çekmiştir.

Fazla kapsamlı olmasalar bile, ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarının temel sorunları ile ilgili olarak yapılan çalış-

malar şöylece özetlenebilir: (a) 1971 ve 72 yıllarında Millî Eğitim Bakanlığınca yapılan iki izleme çalışması okullardaki uygulamalarda bazı sorunların varlığını ortaya koymuştur (7); (b) 1976 yılında Kepçeoğlu tarafından yapılan bir çalışma okul danışmanlarının uygulamaların çeşitli yönleri ve kendi özlük hakları ile ilgili önemli meslekî problemleri bulunduğunu göstermiştir (8); (c) 1977 yılında Boğaziçi Üniversitesinde yapılan bir seminer sonucunda uygulamalarda çeşitli sorunlar bulunduğu rapor edilmiştir (9); (d) 1979 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesinde düzenlenen bir seminerde yine uygulamalarda karşılaşılan sorunlara dikkat çekilmiştir (10); (e) 1984 yılında Kepçeoğlu tarafından alandaki müdür, danışman ve öğretmenlerden toplanan bilgilere dayanarak yapılan genişçe bir çalışmada uygulamalarda çeşitli hizmet alanlarında 148 ayrı türde sorunla karşılaşıldığı ve hizmetlerin yeterli bir düzeyde verilmediği anlaşılmıştır (11,12), v.b.

Burada sözü edilen çeşitli çalışmaların sonuçlarından da yararlanarak, ülkemizde halen psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları üzerinde olumsuz etkileri devam eden belli başlı sorunlar şu şekilde gruplanıp listelenebilir :

I — Psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki temel kavram, ilke ve anlayışlarla ilgili sorunlar vardır :

1. Eğitim alanındaki yönetici, uzman ve akademik personelin halen sahip bulunduğu rehberlik anlayışı ortak ve yeterli bir düzeyde değildir.
2. Eğitim ortamında ve hatta resmî dökümanlarda kullanılan bazı kavram, terim ve yaklaşım biçimlerinde çağdaş rehberlik anlayışı ile çelişen durumlar vardır.
3. Eğitimde öğrenci kişilik hizmetleri kavramı yeterince açıklanmamış; bu kavram içinde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, özel eğitim hizmetleri, eğitsel çalışmalar, sınıf öğretmenliği arasındaki ilişkiler ve sınırlar ortaya konulmamıştır.

II — Uygulamalar için okullarda sağlanan fiziksel ortam ve imkânlarla ilgili sorunlar vardır :

4. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin gerektirdiği yer, araç ve gereçlerin özellikleri ve bunların nasıl sağlanacağı bir esasa bağlanmamıştır.

5. Uygulamaların gerektirdiği parasal destek sağlanmamaktadır.
6. Okul programlarında rehberlik hizmetleri için ayrılan saatler yetersiz olup bu saatlerin etkili bir biçimde nasıl kullanılacağı açıklanmamıştır.

III — Örgütlenme ile ilgili sorunlar vardır :

7. Uzmanlı uygulamaların okul içindeki yeri belirtilmemiştir.
8. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri için il ve ilçe düzeylerinde nasıl bir örgütlenmeye gidileceği belli değildir.
9. Merkez örgütünde ve bakanlıklararası düzeyde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ile ilgili birim ve kuruluşların neler olacağı açık değildir.

IV — Personel sağlama ve yetiştirme ile ilgili sorunlar vardır :

10. Psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarında görev alacak uzman personelin akademik nitelikleri belirtilmemiş; kim danışman olur sorusuna henüz bir cevap getirilmemiştir.
11. Ülkemiz koşullarına uygun olarak psikolojik danışma ve rehberlikte lisans, yüksek-lisans ve doktora düzeylerinde hangi programlara ne ölçüde ihtiyaç bulunduğu ve bu programlar için gerekli olan gelişmenin nasıl sağlanacağı bir karara bağlanmamıştır.
12. Uzman personelin yanı sıra diğer eğitimcilerin, özellikle yöneticilerin ve öğretmenlerin gerekli olan rehberlik anlayışını hizmet-öncesinde nasıl kazanacakları yeterince incelenmemiştir.
13. Hizmet içinde yetiştirmenin esasları belirtilmemiş, nalen görev başındaki personelin bilgi ve beceri eksikliklerinin nasıl giderileceği açıklanmamıştır.
14. Birbirinden farklı programlardan mezun olarak okullara atanan uzman personelin halen sahip bulunduğu bilgi ve beceri yeterli değildir.
15. Üniversitelerin bir kısmında halen sürdürülen lisans programları öğretim üyeleri sağlama bakımından birbirinden önemli ölçüde farklıdır. Kaldı ki psikolojik danışma ve

rehberlikte lisans düzeyinde danışman yetiştirmenin ne ölçüde verimli ve yeterli olacağı üzerinde gerekli inceleme yapılmamıştır.

V — Mevzuat ve personelin özlük hakları ile ilgili sorunlar vardır :

16. Türk Millî Eğitim sistemi içinde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yerine henüz bir açıklık getirilememiş; gerekli mevzuat düzenlenmesi yapılamamıştır. Mevcut bazı düzenlemeleri yeterli saymak mümkün değildir.
17. Okullarda danışmanların görev, yetki ve sorumlulukları yeterince belirtilmemiş; müdür, danışman ve öğretmenler arasındaki görev ve işbirliği esasları gösterilmemiştir.
18. Psikolojik danışma ve rehberlik mesleğinin standartları ve etik kuralları belirtilmemiştir.
19. Meslekte adaylık kaldırma, yükselme ve gelişme şartları belli değildir.
20. Atama ve yer değiştirme şartları belli değildir.
21. Danışmanların diğer eğitim mesleklerine geçiş şartları ve imkânları açıklanmamıştır.

VI — Psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarında verilen hizmetlerin bilimsel ve profesyonel nitelikleri ile ilgili sorunlar vardır :

22. Hizmetler çevre şartlarına ve öğrenci ihtiyaçlarına göre programlanmamaktadır.
23. Programdaki rehberlik saatlerinde öğrencilere verilen hizmetler pek sınırlı kalmaktadır.
24. Psikolojik danışma, öğrencileri tanıma, bilgi toplama ve yayma, oryantasyon hizmetleri gibi psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri yetersiz kalmaktadır.
25. Çevre ve veli ile gerekli ilişkiler kurulamamakta; okul içinde müşavirlik hizmetleri aksamaktadır.
26. Uygulamalarda kullanılması gereken çeşitli psikolojik ölçme araçlarını geliştirme konusunda hiçbir çaba gösterilmemektedir.

VII — Psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarını ülke çapında yaygınlaştırma ile ilgili sorunlar vardır :

27. Mevcut uygulamaların okul düzeylerine ve uzman personel sayısına göre dağılımı tamamen yetersiz, dengesiz ve plansızdır.
28. Uygulamaların ülke düzeyinde genişlemesi hiçbir hazırlığa dayanmaksızın tamamen tesadüfidir.
29. Mevcut uygulamaların etkililiği ve verimliliği üzerinde yeterli değerlendirme çalışmaları yapılmamıştır.
30. Psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarında ülkemiz için nasıl bir yaklaşımın esas alınacağı bir plana ve programa bağlanmamıştır.

ÖNERİLER

Genellikle sorunlar alınacak önlemlere ilişkin önerileri de beraberinde getirirler. Bu gerçeği dikkate alarak, burada birçok soruna çözüm getirebilecek ve özellikle yeni sorunlar yaratılmasını engelleyecek bazı genel önerilere değinmek yerinde olacaktır.

Bu anlayışla, ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarında halen karşılaşılan ve uygulamaları olumsuz yönde etkilemeye devam eden belli başlı sorunların bir an önce giderilmesi için öncelikle şu önlemlerin alınması önerilebilir :

1. Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları için gerekli olan ve bu uygulamaların temel taşı sayılabilecek fiziksel ortam ve imkânlar ile, gerekli araç ve gereçler öncelikle sağlanmalıdır. Hatta, bir ilke olarak bu ortam ve imkânlar, araç ve gereçler sağlanmadıkça bir okulda uzmanlı uygulamalara başlanmamalıdır.

2. Okullarda ve genel olarak tüm eğitim ortamındaki personelin halen sahip bulunduğu rehberlik bilgi, beceri ve anlayışının ortak ve yeterli bir düzeye çıkarılabilmesi için her türlü yayım çalışmaları yapılmalı; halen görev başındaki yönetici, danışman ve öğretmenlerin yeterli bir anlayış kazanmaları ve eğitim eksikliklerinin giderilmesi için çeşitli hizmet-içi eğitim etkinliklerine geniş yer verilmelidir.

3. Ülkemizde okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarının esasını oluşturacak temel hizmetler okul kademelerine

göre ayrı ayrı belirlenmeli; bu hizmetler esas alınarak, uygulamalarda görev alacak yönetici, uzman ve akademik personelin görev ve sorumlulukları ayrıntıları ile listelenmelidir.

4. Psikolojik danışman yetiştirmek üzere ülkemiz için gerekli olan eğitim programlarının düzeyleri ve içerikleri saptanmalı; bu programlar sadece yeterli hazırlığı olan üniversitelerde uygulanmalı; yeterli eğitim görmemiş hiçbir kimsenin danışman olarak okullarda görevlendirilmesine izin verilmemelidir.

5. Uygulamalarda görev alan uzman personelin her türlü özlük hakları, statüleri, meslek içinde gelişme, yükselme, yatay ve dikey geçiş şartları belirgin hale getirilmelidir.

6. Psikolojik danışma ve rehberlik alanının ülkemizde de meslekleşmesi için ulusal düzeyde bir meslekî örgüt-dernek kurulmalı; psikolojik danışma ve rehberlik mesleğinin standartları ve etik kuralları belirlenmelidir.

7. Psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarının ülke düzeyinde geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve gerekli araç ve gereç yardımının yapılması amacı ile Millî Eğitim Bakanlığı merkez örgütündeki birimlerin kapsamı genişletilmeli; buna bağlı olarak da il ve okul düzeylerindeki örgütlenmeye açıklık getirilmelidir.

8. Genel olarak eğitim programları ve yönetmelikler çağdaş rehberlik anlayışı bakımından yeniden gözden geçirilmeli, psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarına daha uygun hale getirilmelidir.

9. Psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları sık sık ülke çapında değerlendirilmeli; yeni girişimler bu bilimsel değerlendirme sonuçlarına uygun olarak yapılmalıdır.

10. Psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki çeşitli uygulamalara bir bütünlük kazandırmak amacı ile ülkemizin gerçek ihtiyacına uygun bağlayıcı planlar hazırlanmalı; birbiri ile bağdaşık olmayan, hatta bazen çelişen girişim ve uygulamalara engel olunmalıdır.

KAYNAKLAR

1. **Kalkınma Planı: İkinci Beş Yıl, 1968-1972.** Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası, 1967.
2. **Sekizinci Millî Eğitim Şurası: Esaslar, Raporlar, Kararlar.** Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1971. s. 129-142.
3. **MEB, Tebliğler Dergisi.** 1619, 10.8.1970.
4. **Millî Eğitim Temel Kanunu.** Resmî Gazete 14574, 24.6.1973.
5. **Dokuzuncu Millî Eğitim Şurası. 24 Haziran -4 Temmuz 1974.** İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1975. s. 271-329.
6. **Yükseköğretim Kanunu.** Resmî Gazete 17506, 6.11.1981.
7. **Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Çalışmalarını Değerlendirme Raporu.** Ankara: MEB, PAKD. (iki ayrı rapor) 1971 ve 1972.
8. **Kepçeoğlu, M. «Okul Danışmanlarının Meslekî Problemleri».** Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi. 8, 1976. s. 68-80.
9. **«Türkiye'de Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri: Sorunlar, İhtiyaçlar ve Öneriler».** B.Ü. Eğitim Bölümü. Boğaziçi Üniversitesi Dergisi. 4-5, 1976-77. s. 53-58.
10. **Eğitimde Rehberlik Araştırmaları.** Ankara: A.Ü. Eğitim Fak. Eğitim Araştırmaları Merkezi, 1980.
11. **Kepçeoğlu, M. «Okullardaki Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamaları Üzerinde bir Değerlendirme».** Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. 2, 1984. s. 175-183.
12. **Kepçeoğlu, M. Psikolojik Danışma ve Rehberlik.** Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1985. s. 233-245.